

Recenzja rozprawy doktorskiej pod tytułem *Odpowiedzialność biskupów Kościoła łacińskiego za katolików wschodnich*, napisanej w instytucie Prawa Kanonicznego Kierunek Prawo Kanoniczne, w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji, przez ks. mgra Lic. Krzysztofa Kazimierza Cipiora na seminarium z Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich, pod kierunkiem ks. dra hab. Dra h.c. Leszka Adamowicza

W zaprezentowanej rozprawie doktorskiej, podejmującej ważną i doniosłą dla Kościoła problematykę, także ze względu na jej aktualność, Autor postanowił najpierw wyjaśnić kluczowe dla tematu pojęcie *odpowiedzialności* (Wstęp, s. 39). Określając z kolei cel rozprawy, wskazał na biskupa jako pasterza, na którym spoczywa szczególna troska i opieka w Kościele, w określonych okolicznościach, względem katolików wschodnich: w zakresie nauczania, szafarstwa sakramentów oraz w płaszczyźnie ściśle jurysdykcyjnej: wykonywania aktów władzy administracyjnej i sądowniczej. W tym miejscu można było oczekiwać – jak się wydaje – odpowiedniej aluzji do kwestii władzy ustawodawczej biskupa (diecezjalnego). W związku z tym może pojawić się pytanie: dlaczego w tytule tematu jest mowa o biskupie, nie raczej o biskupie diecezjalnym, ewentualnie o biskupie diecezjalnym łącznie z biskupami pomocniczymi.

Ocena strony merytorycznej rozprawy:

Rozdział I, zatytułowany *Podległość wschodnich katolików biskupom łacińskim*, zapowiada trudny i złożony problem, nie obcy Kościołowi od początków jego misyjnej działalności, który w naszych czasach przybrał na sile, czego jesteśmy świadkami. Stąd cenne są uwagi i towarzyszące im objaśnienia Autora, które ukazał je w świetle obowiązujących norm prawa i odpowiednich rozporządzeń Stolicy

Apostolskiej.

Liczne w rozdziale podrozdziały, punkty i podpunkty ukazują wagę i złożoność problemów, które wymagają – jak to wykazał Autor – nie tylko właściwych i adekwatnych do nowych sytuacji rozwiązań prawnych, lecz także praktycznych ustaleń, służących biskupowi w służbie wiernym, należącym do odmiennych obrządków. Przy czym – jak wyraźnie zaznaczono - kapitalną rolę w tych kwestiach przyznaje się nadal władzom zwierzchnim Wspólnot i Kościołów wiernych, którzy wskutek terytorialnego przemieszczenia, zyskują nowych przełożonych w Kościele, w osobie biskupa danego Kościoła partykularnego. Niezbędna zatem okazuje się być – jak akcentuje Autor – komunikacja i współpraca między biskupem Kościoła *a quo* z biskupem Kościoła *ad quam* (zob. szczególnie zapis: s. 71-72, regulowanych także Instrukcją *Erga migrantes caritas Christi*. W związku z powyższym szczególna rola przypada, specjalnie ustanawianym dla wiernych wizytatorom, mających za zadanie zapewnić odpowiednie środki opieki dla wiernych określonych obrządków (zob. s.72 i następne). Kolejnym zagadnieniem, istotnym dla omawianej problematyki są kwestie związane z tworzeniem – zgodnie z KKKW - eparchii i egzarchatów dla wiernych pozostających poza terytorium Kościoła patriarchalnego (zob. s. 74-75). Odnosząc się następnie do zakresu władzy sądowniczej biskupa, Autor analizuje i opisuje – uwzględniając obowiązujące normy prawne oraz postanowienia Stolicy Apostolskiej – kompetencje, jakie otrzymuje w tej szczególnej sytuacji ordynariusz Kościoła łacińskiego (zob. s. 76-85). W związku z tymi ostatnimi, Autor porusza także zagadnienia związane z ewentualnym powołaniem wspólnych trybunałów Kościoła łacińskiego z Kościołami obrządków Wschodnich (zob. s. 85-86). Wreszcie, w końcowej partii tego rozdziału, spory fragment tekstu poświęca istotnej kwestii dla omawianej problematyki, która otrzymała tu tytuł: „Jurysdykcja terytorialna Kościołów *sui iuris*” (zob.

s. 88-99). Ten ważny dla analizowanych wu kwestii, jak się wydaje, winien być ulokowany raczej przed nimi.

Rozdział II, określony tytułem: *Struktury duszpasterskie*, wymagałby, jak się wydaje, krótkiego dookreślenia, wskazując na specyfikę problemu; zwłaszcza, że jak sam autor odnotował: Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich nie uwzględnił analogicznej normy, jaką zawierają §§ 1 i 2 KPK, tym bardziej, że sugestia – zresztą interesującej propozycji dla nowych rozwiązań – została zgłoszona na Soborze przez ojców Kościołów Wschodnich (zob. s. 104). Niemniej, interesujące uwagi i objaśnienia w kwestii *diecezji obrządkowych* znajdujemy pod n. 2. rozdziału, pod tytułem *Ordynariat dla wiernych obrządku wschodniego* (s.104-108). Odwołując się do konkretnych przykładów: ustanowienia przez Stolicę Apostolską ordynariatów obrządkowych w Kościołach różnych Krajów, autor podjął złożoną dla sprawy próbę systematyki ordynariatów. Nie mogąc – jak by się wydawało – uporać się z postawionym sobie zadaniem, sam odnotował. (cyt.): „Zauważyć należy (...), że nie ma jednolitego tekstu, który dotyczyłby ordynariatu i nie jest nim także konstytucja apostolska *Spirituali militum curae* z 1986 r.; przy czym, jak dalej wyjaśnia: „Ordynariat jest natomiast instytucją kształtująca się na zasadzie studium przypadków, opartych o konkretne wydarzenia historyczne”(s. 108). Trudno się oprzeć w takim razie wrażeniu, że instytucja ta nie miałaby określonego, choćby tymczasowego statusu, opartego na pewnych stałych kryteriach. Takiej to bowiem tezie zdają się przeczyć przykłady rozwiązań dla różnych Kościołów partykularnych (a raczej Kościołów lokalnych), w różnych krajach, gdzie zostały erygowane takie ordynariaty, które Autor przytacza i opisuje (zob. 2. 1. *Kształt prawny ordynariatów dla wiernych wschodnich* (s. 109- 112), co także dodatkowo objaśnia pod p. 2.2., pod tytułem *Ocena kanoniczna i teologiczna* (s. 112- 116). Kolejny – ważny dla omawianych kwestii - zespół zagadnień odnosi się do

urzędu wikariusza biskupiego dla obrządków wschodnich. Zagadnieniom tym Autor poświęcił wiele uwagi (s. 116-124). Na odnotowanie zasługuje tu szczególnie uwaga Autora do zapisów obu Kodeksów: KPK i KKKW, dotyczących zakresu kompetencji wikariuszy biskupich. Autor w kwestiach wątpliwych powołuje się na innych autorów, prezentując także własne stanowisko w sprawie (s. 123).

Znaczną część rozdziału Autor przeznaczył na analizę i opis znaczenia i roli parafii obrządkowych (zob. p. 4, s. 124-124), a następnie urzędowi określone mianem *missio cum cura animarum* (p. 5, s. 128-134) oraz innym formom troski i opieki względem wiernych Kościołów odmiennych obrządków i tradycji; z czym wiąże się – jak zaznaczył – zagadnienie wymogu tzw. *birytualizmu* (p. 6. 2, s. 135-136); z czym z kolei – jak zauważył - wiąże ustanawianie, zgodnie z potrzebami, kapelanów misjonarzy, którzy otrzymują zgodnie z Instrukcją *Erga migrantes caritas Christi* szczególne zadania wobec migrantów w charakterze pomocników biskupa diecezjalnego i proboszcza (p. 6. 4., s. 137-140). W końcowej części rozdziału Autor omawia kompetencje konferencji biskupów, którym powierza się, zgodnie z wytycznymi instrukcji, *Erga migrantes caritas Christi*, koordynację duszpasterskiej opieki nad wiernymi wschodnimi w granicach terytorium konferencji (p. 6. 5., s. 140-142), czemu ma służyć odpowiednia komisja do spraw migracji oraz koordynator względnie koordynatorzy dla całej misji danego kraju.

Po omówieniu spraw dotyczących organizacji troski i opieki nad wiernymi różnych obrządków oraz związanymi z nimi kwestiami nauczycielskich zadań Kościoła (zawarte w pierwszych dwóch rozdziałach), Autor przystąpił do analiz i opisów zagadnień dotyczących uświęcających zadań Kościoła.

Trzymając się porządku i systematyki obu kodeksów, w rozdziale III zawarł rozważania odnośnie do sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia; natomiast w rozdziale IV – zgodnie z jego

brzmieniem: *Sprawowanie pozostałych sakramentów*, Autor analizuje i rozważa w pierwszym rzędzie zakres władzy szafarzy, kwestie przyjmujących sakramenty oraz formy i sposoby ich administrowania.

W odniesieniu do sakramentu pokuty (omawianego tu w pierwszej kolejności), Autor, uwzględniając naukę Soboru Watykańskiego II oraz odnosząc się do norm obu kodeksów, opisuje szerokie możliwości, jakie prawodawca daje zarówno szafarzom jak i wiernym różnych obrządków: tak w sprawowaniu jak i w korzystaniu z daru tego sakramentu (zob.1., 1. 2., s. 187-190). W związku z powyższym odnosi się także do kwestii kar: *latae sententiae* według prawa kanonicznego (zob.1.2., s. 190); zaś w odróżnieniu od nich, do grzechów zastrzeżonych w Kodeksie wschodnim (zob.1.2.1., s. 190-200).

W związku z powyższymi na specjalne odnotowanie i podkreślenie zasługują tu uwagi i sugestie Autora rozprawy, którym dał znamienne tytuły: *Sprawowanie sakramentu pokuty w relacji międzyobrzędkowej* (zob.1.2.3., s. 200-201); *Spowiedź wiernych wschodnich u kapłana łacińskiego* (zob.1.2.3.1., s. 201-203) oraz *Spowiedź wiernych łacińskich u kapłana wschodniego* (zob.1.2.3.2., s. 203-207). Omawiając następnie kwestie dotyczące *sakramentu namaszczenia chorych*, po uwagach o charakterze teologicznym, Autor odniósł się do aktualnie obowiązującej dyscypliny, zgodnie z którą normy obu Kodeksów, jak to sformułował: „W przypadku gdy wierny podlega przepisom szafarza, to ten zawsze udziela sakramentu namaszczenia ważnie i godziwie” (zob.2. S. 212). Odnosząc się do sakramentu święceń, Autor, podobnie jak w przypadku namaszczenia chorych; po ekspozycji teologicznych przesłanek sakramentu, przystąpił do omówienia zagadnień prawnych (zob. 3. S. 213-215): najpierw w odniesieniu do formacji alumnów obrządków wschodnich (zob.3. 1., s. 215- 222), następnie do kwestii potrzeby znajomości prawa wschodniego w seminariach łacińskich – czemu poświęcił

znaczną uwagę (zob.3.2., s. 222-229); nie pomijając zagadnień instytucji inkardynacji prezbiterów wschodnich do diecezji łacińskiej (zob. 3.3., s. 229-232). Ze wspomnianą inkardynacją wiąże się ściśle kwestia pracy żonatych prezbiterów wschodnich w diecezjach łacińskich (zob.3.4., s. 232-237), czemu również – zwłaszcza ze względu na występujące różnice w dyscyplinie między Kościołem łacińskim, a Kościołami Wschodnimi – Autor poświęcił szczególniejszą uwagę (zob. szczególnie komentarz: (zob. s. 234-237)).

Najwięcej miejsca – wśród omawianych sakramentów – Autor poświęcił sakramentowi małżeństwa (zob. 4., s. 237-266). Nie wchodząc tu jednak w szczegółowe analizy i opisy – obszerne i istotne dla badaczy problematyki małżeństwa oraz dla zainteresowanych małżeństwem, wypada odnotować szczególną uwagę Autora w przedstawieniu podobieństw i różnic, jakie występują w obu systemach prawnych. Szczególnie cenne uwagi zawarte są pod tytułem *Małżeństwo międzyobrzędkowe łacińsko-wschodnie* (zob. 4.1., s. 239-244) oraz w trzech kolejnych zespołach zagadnień: pierwszy z nich odnoszący się do małżeństwa pod warunkiem (zob. 4.3., s. 248-252); drugi, dotyczący przynależności obrzędkowej (zob. 4.4., s. 252-254; trzeci, w kwestii formy kanonicznej (zob. 4.5., s. 254-261). Niemniej interesujące rozważania odnoszą się do kwestii kompetencji do asystowania i błogosławienia małżeństwa (zob. 4.6, s. 261-262); kompetencji wynikających z urzędu (zob. 4.6.1., s. 262-263); kompetencje wynikające z terytorium (4.6.2., s. 263) oraz Kompetencje wynikające z przynależności jednego z narzeczonych do Kościoła *sui iuris* miejscowego ordynariusza lub proboszcza (4.6.3., s. 264-266). W omawianych kwestiach Autor, odnosząc się do norm obu kodeksów, dokładnie i precyzyjnie wyeksponował zarówno różnice jak i podobieństwa w obu systemach prawnych.

Ostatnim zagadnieniem w zespole poruszanych spraw, w tym rozdziale, jest kwestia władzy delegowanej do małżeństwa (4.6.4., s. 266-270). Uwydatniając podobieństwa i różnice w przepisach obu kodeksach, Autor posiłkuje się poglądami i opiniami w sprawie na różnych autorów.

Tytuł V rozdziału otrzymał – jak wspomniano – szczególne określenie: *Pozostałe zagadnienia*. Po krótkim wprowadzeniu do rozdziału, Autor wymienia owe *pozostałe tytuły*: szeregu żywotnych zagadnień dla życia Kościoła w nowych sytuacjach, które domagają się interwencji i odpowiednich regulacji prawnych (Wprowadzenie do rozdziału, s. 275).

Należy odnotować, iż Autor, omawiając kolejno wymienione zagadnienia; odwołując się do norm prawnych i dokumentów Stolicy Apostolskiej, uwydatnia także praktyczny aspekt zasad zawartych w instrukcji *Erga migrantem Caritas Christi*, stwierdzając mianowicie, że dokument nie ogranicza się tylko do sformułowania problemu, lecz bazując na normach obu kodeksów, formułuje zasady i zalecenia prawno-duszpasterskie (zob. 3. s. 287). Ponadto – na co zwrócił szczególną uwagę Autor – trzeba odnotować fakt, iż piętrzące się problemy w związku ze wzrastającą falą uchodźców, wymagają dzisiaj od Kościoła proporcjonalnie większego wysiłku i zaangażowania w zakresie dotychczasowej troski i opieki względem wiernych Kościołów wschodnich. W związku z powyższym, ważną rolę – jak zauważył - powierza się Konferencjom Biskupów (zob. 4. s. 294-317). Odnosząc się następnie do ewentualnego udziału biskupów wschodnich w Konferencjach Biskupów (zob. 5. s. 317- 320); powołując się na naukę Soboru Watykańskiego II oraz posoborowe prawodawstwo, także partykularne, poszczególnych Konferencji Biskupów, Autor ukazuje szerokie spektrum możliwości rozwiązań, dla których wyznacznikiem pozostają: dla biskupów kryterium *communio pastorum*, dla wiernych *bonum Christifidelim* (5. s. 317- 320).

Ocena strony formalnej dysertacji

Ujęta w pięciu rozdziałach rozprawa, przy tak złożonej i bogatej problematyce, jaka została opracowana i zaprezentowana przez Ks. dra Krzysztofa Kazimierza Cipiora, ukazuje – odważam się użyć tego terminu – kunszt Autora w kompozytorskiej umiejętności tak obszernej, wielorakiej i wielopłaszczyznowej tematyce kwestii i zagadnień.

Oparta na licznych źródłach: na kodeksach prawa kanonicznego, na dokumentach soborowych, papieży, Dykasterii Kurii Rzymskiej; na dokumentach komisji kodyfikacyjnych, księgach liturgicznych, na prawie partykularnym Konferencji Biskupów i biskupów; na aktach praw cywilnych oraz na literaturze przedmiotu (*w większości w obcych językach*), ukazuje ze strony, szczególnie władz Kościołów, a także władz świeckich zainteresowanie i zaangażowanie, w tak w doniosłą problematykę dla dobra wiernych Kościołów różnej proveniencji, dla dobra społeczności całego Kościoła, ale także narodów. Z drugiej strony ukazuje i dowodzi pasji naukowo- twórczej Autora rozprawy. Trzeba stwierdzić, że praca charakteryzuje się – nie wchodząc w szczegóły – starannym i pięknym stylem, uwzględniając wymagania, wedle aktualnie obowiązujących standardów nauki,

Ocena całości kształtu rozprawy

Wziąwszy pod uwagę całości kształt dokonań i osiągnięć Autora w zaprezentowanej dysertacji; jej znaczne walory naukowe: zwłaszcza jej wartość merytoryczną, ale także aspekt praktyczny, w perspektywie jej użyteczności dla dobra Kościołów i zainteresowanych poszczególnych wiernych, wnoszę do Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, o kontynuowanie przez Radę Wydziału

przewodu doktorskiego Ks. mgra lic. Krzysztofa Cipiora, celem nadania mu stopnia naukowego doktora.

Kraków, dnia 16 lutego 2018 r.

Ks. Prof. dr hab. Józef Krzywda